

ZÜZÜ VE KAPALI SESLEM KISALMASI

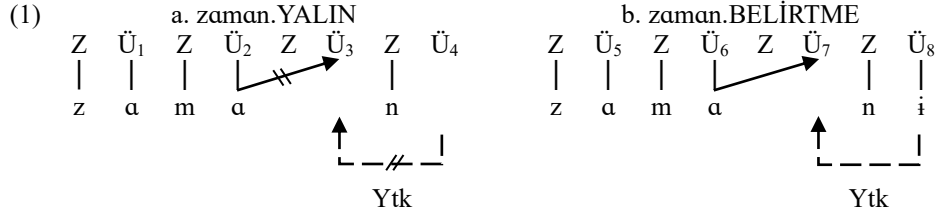
Göktuğ Börtlü

Selçuk Üniversitesi

goktug.bortlu@selcuk.edu.tr

Somalice ve Almanca gibi bazı dillerde uzun ünlüler, çevresindeki ünsüzler ne olursa olsun uzunluk yönünden bir değişkenlik göstermezken Çekçe ve Türkçe gibi diğer dillerde uzun ve kısa ünlüler değişkenlik gösterebilmektedir. Somalicede [maalin] ‘gün.t’ ve [maalmo] ‘gün.ç’ örneklerinden görüleceği üzere, uzun ünlünün sonrasında tek bir ünsüzün ya da bir ünsüz kümesinin bulunmasının, ünlünün uzunluğu üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, Somalicede bir ünlünün uzun olması bulunduğu seslemin kapalı ya da açık olmasına bağlı değildir. Türkçede ise, Arapça ya da Farsçadan ödünçlenen sözcüklerdeki değişkenlik gösteren ünlüler kapalı seslem içerisinde (Z.ZÜ ve Z#) kısa, açık seslem içerisinde (ZÜ) uzun olarak yüzeye çıkmaktadır.

Dallanan önseslerin ve çekirdeklerin bulunmadığı ZÜZÜ Sesbilim çerçevesinde, açık seslemde bir ünlünün uzun olması için, dolu bir çekirdeğin yanındaki boş ZÜ’nün çekirdeğinin, sonrasında gelen dolu bir çekirdek tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Kapalı seslem kısalması adı verilen olgu ise sözü edilen boş ZÜ’nün çekirdeğinin yetkilendirilmediği durumlarda gerçekleşmektedir. Böyle bir çözümleme, sesbilimsel yönden anlamlıdır ve tamamıyla soyut olan # ya da + gibi sesbilimsel yönden anlamsız ayırıcı imlerle oluşturulmuş kurallara gereksinim duyulmamasını sağlamaktadır.

Arapçadan ödünçlenen *zaman* sözcüğü (1a)'da yalın durumunda, (1b)'de ise belirtme durumunda gösterilmiştir. Sözlükçede ikinci ünlüden (Ü₂) sonra boş bir ünsüz ve çekirdek (ZÜ₃) bulunduran *zaman*, (1a)'da gösterildiği üzere yalın durumda [zaman] olarak yüzeye çıkmaktadır çünkü boş olan Ü₄, Ü₃'ü yetkilendirememektedir. (1b)'de belirtme durum eki ile birlikte yüzeyde [zama:ni] görünmektedir. Bunun nedeni, dolu olan Ü₈'in Ü₇'yi yetkilendirmesi ve sonucunda Ü₆'daki dolu çekirdeğin Ü₇'ye yayılmasıdır.

Anahtar sözcükler: ZÜZÜ, uzun ünlü, kapalı seslem kısalması, Türkçe

Kaynakça

- Baturay Meral, S. (2020). *The new template model and the phonology-morphology interface in Turkish: The parametric hierarchical system and universal implications* [Doktora tezi]. Radboud University Nijmegen.
- Erguvanlı-Taylan, E. (2013). Morphophonological alternation in Turkish: where phonology and morphology meet. *Journal of Turkic Languages*, 17(1/2), 66–86.
- Göksel, A., & Kerslake, C. (2011). *Turkish: A comprehensive grammar*. Routledge.
- Kornfilt, J. (1986). Stem penultimate empty C's, compensatory lengthening and vowel epenthesis in Turkish. In L. Wetzels & E. Sezer (Eds.), *Studies in compensatory lengthening*. Foris Publications.
- Kornfilt, J. (2013). *Turkish*. Routledge.
- Lees, R. B. (1961). *The phonology of modern standard Turkish*. Indiana University Publications.
- Nuhbalaoğlu, D. (2010). *On the role of empty onsets in Turkish: A government phonology approach* [Yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Scheer, T. (2004). *A lateral theory of phonology. Volume 1: What is CVCV and why should it be?* De Gruyter.
- Selen, N. (1979). *Söyleyiş sesbilimi, akustik sesbilim ve Türkiye Türkçesi*. TDK Yayınları.